

УДК 633.63:632.3/4

РОЗВИТОК ХВОРОБ ЦУКРОВИХ БУРЯКІВ В УКРАЇНІ ТА СУЧАСНІ ЗАХОДИ ЗАХИСТУ ЩОДО ЇХ ОБМЕЖЕННЯ

ЗАПОЛЬСЬКА Н.М. -

кандидат

сільськогосподарських наук;

ШЕНДРИК К.М. -

кандидат біологічних наук,

Інститут біоенергетичних культур і цукрових буряків НААН України

Вступ. Хвороби цукрових буряків є одним із серйозних негативних факторів у сучасному буряківництві. Нерідко втрачають врожаю, до яких вони призводять, досить істотні та виражаються не тільки у зменшенні врожаю через загибель рослин, але й у погіршенні його якості. Тому проблема захисту культури від них є однією з найактуальніших на всіх етапах розвитку буряків.

Стрес-фактори, що все частіше супроводжують початок вегетації - це й різке коливання середньодобових температур повітря і ґрунту, нерівномірне випадання опадів, аномально високі температури впродовж тривалого часу - знижують стійкість рослин до захворювань.

Однією з найпоширеніших хвороб на сьогодні залишається *коренеїд* сходів, який в минулому році проявився вдвічі сильніше в кінці квітня - середині травня у більшості господарств України.

Найбільш інтенсивно пошкоджувались сходи цукрових буряків у Вінницькій (35%), Полтавській (20%), Івано-Франківській (10%) та інших областях зон Лісостепу та Полісся.

Розвиток коренеїда в поточному році буде коригуватися, насамперед, запасом ґрунтової інфекції того чи іншого регіону та вологістю ґрунту в період формування сходів, суттєво залежатиме від якості обробки насіння відповідними фунгіцидами, заходів агротехніки, щодо вирощування культури, які прискорюють розвиток сходів і тим самим скорочують критичний період їх захворювання на коренеїд. Слід звертати увагу на частоту повернення цукрових буряків на попереднє місце вирощування, вибір попередників та передпопередників під цукрові буряки, оптимальне забезпечен-

ня культури елементами живлення та обробки ґрунту.

Проте найбільш ефективним заходом у захисті сходів від коренеїда залишається обробка насіння захисно-стимулюючими речовинами, а тому фунгіциди, що використовуються для протруювання насіння цукрових буряків, повинні мати широкий спектр дії щодо комплексу патогенів - збудників хвороби, котрі заселяють ґрунти того чи іншого регіону.

На сьогодні досить суттєвими є втрачають врожаю та зниження цукристості від церкоспорозу та інших плямистостей, що зустрічаються практично в усіх посівах цукрових буряків.

В минулому році перші ознаки *церкоспорозу*, найбільш поширеної та шкодочинної плямистості, зафіксовано уже в 2-й декаді червня на столових буряках Черкаської, Полтавської, Івано-Франківської, Хмельницької областей. На цукрових буряках церкоспороз з'явився у 3-й декаді липня. Масового розвитку хвороба набула в 3-й декаді серпня, поширилась на 72% площ. Найбільше уразилися рослини цукрових буряків в господарствах Івано-Франківської (80%), Полтавської (64%), Вінницької (54%), Рівненської (28%), Тернопільської (18%) областей.

Фомоз, або *зональна плямистість*, проявився переважно осередками, що свідчить про недостатнє забезпечення рослин елементами живлення, незадовільними агротехнічними умовами вирощування. Інтенсивніше плямистість розвивалася у зоні Полісся. Зокрема, у господарствах Львівської області фомозом було уражено до 12% рослин.

Альтернаріоз - плямистість, яка з'явилася на молодих листках цукрових буряків у 1-й декаді червня багатьох господарств західних областей, переважно на гібридах іноземної селекції до 5-10% уражених рослин.

Враховуючи значні запаси інфекції збудників плямистостей у ґрунті, а також сприятливі умови, що супроводжують вегетаційні періоди останніх років, розвиток плямистостей матиме місце і в 2015 році.

Для послаблення розвитку плямистостей цукрових буряків та зниження їх шкодочинності необхідний інтегрований підхід, що включає ряд агротехнічних прийомів, висів стійких сортів та гібридів, використання фунгіцидів. Як профілактичний захід для зниження потенціалу інокулюму обов'язково проводять глибоку осінню оранку, яка прискорює розпад ураженого листя та загибель гриба, що, в свою чергу, знижує потенціал інокулюму збудників плямистостей.

Проте, хімічний захист посівів від плямистостей на сьогодні залишається одним з найбільш ефективних. Слід зазначити, що фунгіциди, які використовуються для захисту листового апарату, не однаково пригнічують розвиток збудників, тобто ефект їх дії істотно відрізняється. Необхідно пам'ятати, що обробка посівів цукрових буряків фунгіцидами не ефективна під час посухи, а в деяких випадках призводить і до зниження врожайності культури.

В зв'язку з наростанням інтенсивності розвитку плямистостей (церкоспорозу, альтернаріозу та фомозу) слід зазначити, що ефективність дії фунгіцидів, які використовуються при профілактичних обприскуваннях, тобто по зелених рослинах у червні порівняно з обприскуваннями, які проводяться при появі перших плям на рослинах, є більш ефективними.

Упродовж останніх років в усіх зонах бурякосіяння відмічається посилення розвитку хвороб коренеплодів під час вегетації, а саме: фузаріозів та інших видів гнилей, некрозу судинно-волокнистих пучків, звичайної парші, яка нерідко провокує загнивання тканин коренів. Гнилі та загнилі ділянки коренеплодів цілком втрачають цукор, внаслідок чого стають зовсім непридатними для переробки.

Фузаріозна гниль спостерігалася в усіх зонах бурякосіяння, в середньому, уражуючи понад 3% рослин гібридів іноземного походження. Дещо сильніше загнивання коренеплодів фіксували в Кіровоградській (4%) та Житомирській (8%) областях.

Хвостовою гниллю уражується

щорічно до 3% коренеплодів. Інтенсивніший розвиток хвостової гнилі відмічався в посівах цукрових буряків Хмельницької (8%), Івано-Франківської (6%) та Черкаської (5%), областей.

Некрозом судинно-волокнистих пучків, як і в минулі роки, уражувалося понад 3% коренеплодів в усіх зонах бурякосіяння.

Парша звичайна, яка нерідко спричинює загнивання коренеплодів, проявилася на 4% рослин цукрових буряків. Інтенсивний розвиток парші зафіксовано в Київській (17%), Хмельницькій (10%) та Тернопільській (8%) областях.

Пояскова парша виявлялася на коренеплодах цукрових буряків у господарствах Лісостепу та Полісся. Найбільший її розвиток зафіксовано в посівах Хмельницької (8%) та Львівської (5%) областей.

Дуплистість проявилася переважно на гібридах іноземного походження, нерідко спричиняючи їх загнивання. Найбільшу кількість дуплистих коренеплодів виявлено в Хмельницькій (5%), Черкаській (5%), Київській (4%), Львівській (4%) та Тернопільській (4%) областях.

Інтенсивність розвитку хвороб кореневої системи залежить від ряду чинників, а саме: погодних умов, агротехніки вирощування культури, стійкості гібридів та сортів до ураження ґрунтовими мікроміцетами того чи іншого регіону. В обмеженні розвитку гнилей коренеплодів цукрових буряків під час вегетації основну роль відіграють агротехнічні заходи вирощування культури, а саме: чергування культур у сівозміні (особливо у регіонах, де гнилі проявляються досить інтенсивно, цукрові буряки слід повертати на попереднє місце не раніше, як через чотири - п'ять років), висівати по кращих не тільки попередниках, але й передпопередниках. Суттєве значення для підвищення стійкості рослин проти ураження ґрунтовими патогенами є забезпечення культури необхідними елементами живлення.

Анотація

У статті викладено стан розвитку хвороб у 2014 році та прогноз їх появи у поточному році.

Анотація

В статье изложены состояние развития болезней в 2014 году и прогноз их появления в текущем.

Annotation

The article deals with the state of development of diseases in 2014 and gives prognostification of their occurrence in the current year.

УДК 633.63:632.7

ПРОГНОЗ РОЗВИТКУ І РОЗМНОЖЕННЯ ШКІДНИКІВ ЦУКРОВИХ БУРЯКІВ НА 2015 РІК

САБЛУК В.Т.-

зав. відділу фітопатології і ентомології, доктор с.-г. наук, професор

ГРИЩЕНКО О.М.-

заст. зав. відділу фітопатології і ентомології, к. с.-г. наук (ІБКЦБ)

Спеціалісти Головердержзахисту Мінагрополітики України разом із науковцями інститутів та дослідних установ НААНУ, зокрема, й ІБКЦБ, щорічно розробляють прогноз стосовно того, яких «сюрпризів» слід чекати від численних видів спеціалізованих комах-фітофагів, різноманітних хвороб та бур'янів під час вегетації рослин, у т.ч. й цукрових буряків.

Як відомо, цукрові буряки можуть пошкоджуватися більше ніж 250 шкідниками. Найпоширеніші й особливо шкідливі - довгоносики, дротяники, бурякові блохи, бурякова крихітка, попелиця, мінюча муха, щитососка, мертвоїд, метелик лучний, гусениці совок, кліщ, бурякова нематода та ін.. Отже, які найбільш шкідливі комахи загрожуватимуть сходам та молодим рослинам, а також які обрати агротехнічні заходи захисту рослин, спрямовані на створення кращих умов для їх розвитку, підвищення стійкості до дії шкідливих організмів й отримання високого й якісного врожаю у 2015 році?

Звичайний буряковий довгоносик поширений у всіх регіонах України, але найнебезпечнішим для посівів цукрових буряків він є у центральних і прилеглих до них південних та південно-східних областях, де щорічно відмічається підвищена його чисельність і шкідливість.

У минулому році пробудження і вихід з ґрунту жуків звичайного бурякового довгоносика розпочався на початку другої декади квітня, що на рівні позаминого року. Особливості кліматичних умов середини квітня у деяких областях (Київська, Полтавська та ін.) сприяли виходу із місць зимівлі і розселенню шкідника у стислі строки. За зимовий період смертність довгоносиків була в межах 5-20% в основному від грибкових захворювань.

Чисельність шкідника на буряковищах складала 0,3-0,5, максимум 1,0-3,0 екз. на кв. м.

Із встановленням теплої погоди (кінець квітня - середина травня) розпочався активний вихід із ґрунту і масовий літ жуків з інтенсивністю 1-6, поде-

куди - 10 (Київська, Черкаська обл.) екз. у полі зору за 10 хвилин спостережень. На 40-100% площ у більшості центральних лісостепових та прилеглих буряко-східних областях у період масового розселення довгоносиків ураховувалося на кв. м 0,2-2,0, максимум 2-3, осередками в окремих районах Київської, Черкаської, Полтавської областей 4-10 жуків, які пошкоджували 5-15% рослин переважно у слабкому (95%) і середньому (5%) ступенях.

Погодні умови другої половини літа сприяли інтенсивному розвитку звичайного бурякового довгоносика. За даними осінніх обстежень цим шкідником було заселено 65% бурякових площ з середньою чисельністю 1,1 (жуки, лялечки), макс. 4-6 (Київська, Полтавська обл.) екз. на кв. м. У господарствах Київської, Полтавської, Черкаської та Чернігівської областей за 54-95 відсотковою заселеністю площ цукрових буряків звичайним буряковим довгоносиком у зиму пішло понад 3-6 жуків на кв. м.

Під час осінніх розкопок жуки у популяції склали 74%, лялечки 13%, личинки 9%. У цілому, в полях бурякових сівозмін шкідником заселено 10% від обстежених 533,3 тис. га сільгоспугідь за середньою чисельністю 0,5-1,0, максимум 4 екз. на кв. м, що дещо менше попередніх років. Порівняно з минулим роком, площі, заселені довгоносиком з чисельністю до 0,5 екз. на кв. м, збільшились на 5%, з чисельністю 0,6-2 екз. на кв. м на 1%, а з чисельністю 2,1-5 екз. на кв. м зменшились на 1%.

Стан популяції довгоносика характеризується високою життєздатністю: основна маса комах у доброму фізіологічному стані, має достатню кількість жирового тіла, статевий індекс нахилений у бік самиць, тому у 2015 р. передбачається значна щільність і шкідливість фітофага у визначеному його ареалі (Київська, Полтавська, Черкаська, Сумська, Чернігівська обл.) насамперед за сприятливих умов перезимівлі та у період виходу жуків з ґрунту. Збереженість сходів від цього фітофага гарантується за умов використання для сівби цукрових буряків насіння, що оброблене захисно-стимулюючими речовинами, а також дотримання технології вирощування культури відповідно до зони бурякосіяння. За потреби, коли щільність популяції шкідника значно перевищуватиме ЕПШ і він загрожуватиме посівам, не виключається необхідність у проведенні наземного обприскування рослин рекомендованими інсектицидами, водночас віддаючи пе-